

นามานุกรมวรรณคดีไทย

ชุดที่ ๔

วรรณคดีไทยสมัยพระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

เล่มที่ ๑ อักษร ก - พ

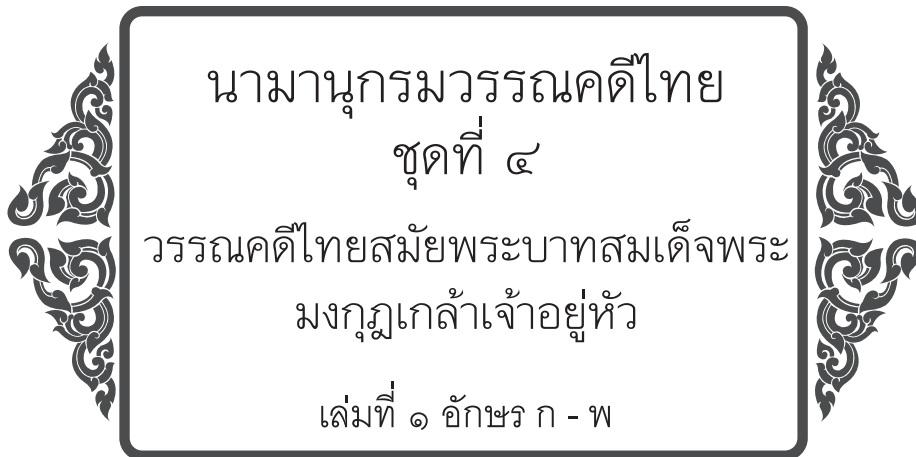

มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา

(ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี)

จัดพิมพ์

เนื่องในวโรกาสทรงเจริญพระชนมายุ ๖๐ พรรษา ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๘

มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา
(ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี)
จัดพิมพ์
เนื่องในวโรกาสทรงเจริญพระชนมายุ ๖๐ พรรษา ๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๕๘

นามานุกรมวรรณคดีไทย ชุดที่ ๔
วรรณคดีไทยสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา

พิมพ์ครั้งที่ ๑ พุทธศักราช ๒๕๖๐

จำนวน ๕,๐๐๐ ชุด

ลิขสิทธิ์ มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา

อาคารศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

๒๐ ถนนบรมราชชนนี เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ ๑๐๑๗๐

โทรศัพท์/โทรสาร ๐-๒๔๔๐-๕๒๑๒

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

National Library of Thailand Cataloging in Publication Data

มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา.

นามานุกรมวรรณคดีไทย ชุดที่ ๔ วรรณคดีไทยสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.--

กรุงเทพฯ : มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา, ๒๕๖๐.

๔๔๐ หน้า.

๑. วรรณคดีไทย. I. ชื่อเรื่อง.

๘๕๕.๙๑๐๓

ISBN 978-616-412-007-5

จัดพิมพ์โดย มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา

ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มติชนปากเกร็ด

๒๗/๑ หมู่ ๕ ถ.สุขาประชาสรรค์ ๒

ต.บางพูด อ.ปากเกร็ด จ.นนทบุรี ๑๑๑๒๐

โทรศัพท์ ๐-๒๕๔๔-๒๑๓๓

คำนำ

ในวโรกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีทรงเจริญพระชนมายุ ๕๐ พรรษาในพุทธศักราช ๒๕๕๘ มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาได้กราบบังคมทูลขอพระราชทานพระราชานุญาตจัดทำโครงการนามานุกรมวรรณคดีไทยขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติคุณ และได้รับพระราชทานพระราชานุญาต

นามานุกรมวรรณคดีไทยในโครงการนี้ได้จัดทำไปแล้ว ๓ ชุด คือ

ชุดที่ ๑ ชื่อวรรณคดี

ชุดที่ ๒ ชื่อผู้แต่ง

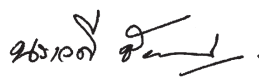
ชุดที่ ๓ ชื่อตัวละคร ชื่อสถานที่ และชื่อปกิณกะ

นามานุกรมวรรณคดีไทยทั้ง ๓ ชุดได้รวบรวมข้อมูลจากวรรณคดีไทยทั้งวรรณคดีราชสำนักและวรรณคดีท้องถิ่นตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๕ แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เฉพาะที่มีการพิมพ์เผยแพร่แล้วเท่านั้น นำมาจัดทำคำอธิบาย ต่อมามูลนิธิฯ พิจารณาเห็นว่าในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ ๒ เมษายน ๒๕๕๘ สมควรจะทำนามานุกรมวรรณคดีไทยสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นชุดที่ ๔ ในโครงการนามานุกรมวรรณคดีไทย

คณะผู้จัดทำได้รวบรวมรายชื่อวรรณคดีที่มีการพิมพ์เผยแพร่แล้ว และได้มอบหมายให้อาจารย์และผู้เชี่ยวชาญวรรณคดีไทยจากสถาบันการศึกษาต่าง ๆ เป็นผู้เรียบเรียงคำอธิบาย และมีคณะกรรมการตรวจทานความถูกต้องและความสอดคล้องกับเรื่องอื่น ๆ ไปตลอดทั้งเล่ม

มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาขอขอบคุณ จีอี มัทธิ ประเทศไทย (GE Money Thailand) ผู้สนับสนุนการจัดทำนามานุกรมวรรณคดีไทยชุดที่ ๔ คณะกรรมการและผู้เรียบเรียงคำอธิบายไว้ ณ ที่นี้ด้วย

มูลนิธิฯ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือ “นามานุกรมวรรณคดีไทย ชุดที่ ๔ วรรณคดีไทยสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว” นี้ จะอำนวยประโยชน์แก่ผู้สนใจเป็นอย่างดี ทั้งนี้มูลนิธิฯ ยินดีรับฟังข้อเสนอแนะต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการจัดพิมพ์ครั้งต่อไป

(ท่านผู้หญิงนราดี ชัยเจนิยน)

ประธานกรรมการมูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา

คำชี้แจง

นามานุกรมวรรณคดีไทยสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นนามานุกรมวรรณคดีไทยชุดที่ ๔ ในโครงการนามานุกรมวรรณคดีไทยเพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ ๒ เมษายน ๒๕๕๘

นามานุกรมวรรณคดีไทยชุดนี้นำชื่อวรรณคดีในสมัยรัชกาลที่ ๖ มาจัดทำคำอธิบาย ให้ข้อมูลเกี่ยวกับประเภทวรรณคดี ผู้แต่ง สมัยที่แต่ง ที่มาของเรื่อง รูปแบบคำประพันธ์ เรื่องย่อ และความสำคัญของเรื่อง ทั้งนี้อาจมีตัวอย่างบทประพันธ์บางเรื่องด้วย ในหนังสือนี้ใช้คำว่า วรรณคดี ในความหมายกว้าง หมายถึงงานประพันธ์โดยทั่วไป

ขอบเขตของเนื้อหาในนามานุกรมวรรณคดีไทยชุดที่ ๔ เป็นผลงานของกวีที่มีชีวิตอยู่ในรัชกาลที่ ๖ และมีผลงานส่วนใหญ่อยู่ในรัชกาลนั้น โดยอาจมีบางเรื่องที่ตั้งก่อนหรือหลังรัชกาลนั้นบ้าง คณะผู้จัดทำได้พยายามรวบรวมต้นฉบับไว้ให้มากที่สุดเพื่อให้เป็นแหล่งข้อมูลสำหรับนักเรียนนักศึกษาและผู้สนใจที่จะศึกษาค้นคว้าต่อไป

โดยทั่วไปนามานุกรมจะรวบรวมเฉพาะคำนามที่เป็นชื่อเฉพาะ (วิสามานยนาม) มาตั้งเป็นคำศัพท์ แต่ในนามานุกรมวรรณคดีไทยชุดที่ ๔ นี้ได้เพิ่มชื่อบางชื่อที่บอกลักษณะรวมของเรื่องเบ็ดเตล็ด เช่น บทเพลงปลุกฝังคุณธรรมเยาวชน หรือเป็นชื่อเฉพาะที่ไม่ใช่ชื่อวรรณคดี เช่น ดุสิตสมิต เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีชื่อหนังสือที่เป็นตำราหรือเอกสารประวัติศาสตร์ สังคม ฯลฯ ซึ่งมีเนื้อหาสาระที่จะค้นคว้าอ้างอิงได้และน่าจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้ศึกษาวรรณคดีไทยต่อไป

การแบ่งประเภทของวรรณคดีมีทั้งที่แบ่งตามรูปแบบ ได้แก่ บทร้อยกรอง เรื่องเล่า (รวมทั้งเรื่องเล่าสั้น ๆ เรื่องชวนหัว เรื่องยั่วล้อ และเรื่องเสียดสี) นวนิยาย เรื่องสั้น นิราศ บทละคร นิทาน บทเพื่อการแสดง (เช่น บทภาพยนตร์ บทเค้าโครงการแสดง) วรรณคดีการแสดง (คือวรรณคดีประเภทอื่น ๆ นอกจากวรรณคดีบทละคร เช่น เสภาว่า บทโขน บทเบิกโรง บทพากย์โขน) และแบ่งตามเนื้อหา ได้แก่ วรรณคดีขนบธรรมเนียมประเพณี วรรณคดีคำสอน วรรณคดีคติธรรม วรรณคดีปลุกใจ วรรณคดีพุทธศาสนา วรรณคดีประวัติศาสตร์ วรรณคดีเชิงปรัชญา สารคดี (รวมทั้งบทวิจารณ์ ตำรา ตำนาน และชีวประวัติ)

วิธีใช้นามานุกรมวรรณคดีไทยมีดังนี้

๑. การเรียงลำดับชื่อวรรณคดีใช้ลำดับตัวอักษรตามพจนานุกรม โดยนำชื่อหลักของวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ มาขึ้นต้น พิมพ์ด้วยตัวเข้ม เช่น

พระนลคำหลวง

พระนาละ

พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์

๒. วรรณคดีเรื่องใดมีชื่อเรียกมากกว่าหนึ่งชื่อ จะมีคำอธิบายอยู่ที่ชื่อหลักเพียงแห่งเดียว ส่วนชื่อเรียกอื่นตั้งเป็นคำศัพท์ไว้เท่านั้น และอ้างอิงให้ดูที่ชื่อหลักโดยใช้คำว่า ดู แล้วตามด้วยชื่อหลัก เช่น เรื่อง **พอลคอน** มีชื่อเรียกอีกอย่างว่า **การเผชิญภัยของเจ้าพระยาวิชาเยนทร์** ดังนั้นที่คำศัพท์ **การเผชิญภัยของเจ้าพระยาวิชาเยนทร์** จึงมีการอ้างอิงถึงชื่อหลักดังนี้

การเผชิญภัยของเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ ดู พอลคอน

๓. วรรณคดีเรื่องใดมีหลายสำนวนแต่ใช้ชื่อเดียวกัน จะมีหมายเลขกำกับไว้ท้ายชื่อเรื่องโดยเรียงลำดับตามสมัยที่แต่ง เช่น **สาวิตรี** มี ๒ สำนวน คือพระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และผลงานของชิต บุรทัต ฉะนั้นการกำหนดชื่อของวรรณคดีเรื่องนี้จะเป็นดังนี้

สาวิตรี ๑

สาวิตรี ๒

หากต้องการค้นคว้าเรื่องสาวิตรี พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้ค้นคว้าต้องเปิดดูที่สาวิตรี ๑ เป็นต้น

๔. การยกตัวอย่างบทประพันธ์

๔.๑ ข้อความที่อ้างถึงบทประพันธ์ในต้นฉบับที่ปรากฏในคำอธิบายจะพิมพ์ด้วยตัวเอน และอยู่ในเครื่องหมายอัญประกาศ (“ ”)

๔.๒ ข้อความที่อ้างถึงบทประพันธ์ในต้นฉบับที่ไม่ปรากฏอยู่รวมกับคำอธิบายจะพิมพ์ด้วยตัวอักษรธรรมดา และจัดรูปแบบกับหน้าและกันหลังต่างกับข้อความปกติ

๕. คำหรือข้อความที่มีความสำคัญจะพิมพ์ด้วยตัวอักษรธรรมดา และอยู่ในเครื่องหมายอัญประกาศ (“ ”)

๖. การเขียนชื่อบุคคล หรือชื่อเฉพาะอื่น ๆ ที่ปรากฏในคำอธิบาย อาจเขียนต่างกับพจนานุกรม หรือต่างกับคำอธิบายวรรณคดีเรื่องอื่น ๆ ในเล่มเดียวกัน ทั้งที่อ้างถึงบุคคลหรือสถานที่เดียวกัน เพราะเป็นการเขียนตามต้นฉบับของวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ข
คำชี้แจง	ค
สารบัญ	ฅ

ชื่อวรรณคดี

ก

กฎหมายคำฉันท์	๒
กถาสวัสดิสาคร	๔
กนกนคร	๘
กระสุนปืนวิเศษ	๑๒
กลแตก	๑๓
กลบทสุภาษิต	๑๔
กลสุชาจาร	๑๖
กลอนดอกสร้อยรำพึงในป่าช้า	๑๘
กล่อมครรภ์	๒๐
กล่อมช้างสวรงค์	๒๑
กวนอิม พระโพธิสัตว์แห่งการุณย์	๒๓
กวีนิพนธ์ว่าด้วยการประพันธ์ กาพย์ กลอน โคลง ฉันท์ ร่าย	๒๖
กามนิด	๒๙
การก่อกำเริบแห่งปศุสัตว์	๓๒
การเผชิญภัยของเจ้าพระยาวิชาเยนทร์ ดู ฟอลคอน	
กำเนิดขงจื๊อ	๓๔
กำหนดกินน้ำ	๓๕
กิจการของบารอนมินเคาแลนด์	๓๖
กินดิบ	๓๘
กุศโลบาย	๔๐
กฎวาทินิชคำโคลง	๔๒

เกิดเปนลา	๔๓
เกินต้องการ	๔๕
แก้แค้น	๔๗
ไก่ขาว ไ้เท้าผีสิง หลึงรูปงาม	๔๘

บ

ขนมสมกับน้ำยา	๕๐
ข้อบังคับฟุตบอล (แก้ไขใหม่)	๕๑
ขอมดำดิน	๕๒
ข้าวสงคราม (อย่างกุ)	๕๖
ขุนช้างขุนแผน ชุดแต่งงานพระไวย	๕๗

ค

คดีลี้ลับแห่งมหานคร	๖๐
คดีสำคัญ	๖๖
คนทะเล	๖๗
คนพายถัง	๖๘
คนมีประโยชน์	๖๙
คนอกตัญญู	๗๑
ครวญถึงภาษาไทย	๗๓
ความดีมีไชย	๗๕
ความดีของคนเรา	๗๖
ความทรงจำ	๗๗
ความฝันของเยอรมัน	๗๙
ความไม่พยาบาท	๘๑
ความรัก	๘๔
ความรักของแม่	๘๕
คอเรสปอนเดนซ์	๘๖
คาถาประสิทธิ์พรแก่คณะเสือป่า	๘๗
คาราคาซัง	๘๘
คุนย่าเพ็ง	๙๐
คุณและโทษแห่งการมีคู่	๙๑

คุยอัมมะ	๙๒
โคลงกลอนของครูเทพ	๙๓
โคลงภาษิตนักรบโบราณ	๙๔
โคลงลิขิตมหามกุฏราชคุณานุสรณ์ ดู โคลงลิขิตมหามกุฏราชคุณานุสรณ์	
โคลงลิขิตมหามกุฏราชคุณานุสรณ์	๙๖
โคลงโลกนิติจำแลง	๙๙
โคลงสุภาษิต	๑๐๒
ใครเป็นใคร	๑๐๔
ใครเป็นผู้ฆ่า?	๑๐๕

จ

งดการสมรส	๑๐๘
-----------	-----

จ

จดหมายจากวางหั่ว	๑๑๐
จดหมายเหตุประกอบเรื่องไกลบ้าน	๑๑๓
จดหมายเหตุประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ ร.ศ. ๑๒๘	๑๑๕
จรรยาแพทย์	๑๑๗
จะเป็นได้ฤาไม่?	๑๑๙
จัดการรับเสด็จ	๑๒๑
จันทกนิรี	๑๒๒
จับข้าย	๑๒๔
จับด่าถล่มชาว	๑๒๖
จับพลัดจับผลู	๑๒๗
จางยุคศตกม ราชนิตของจางักยพราหมณ์ ดู ราชนิตจางักยพราหมณ์	
จุลธนูคหะบัณฑิต	๑๒๘
เจ้าข้า,สารวัด!	๑๓๐
เจ้าคุณเจ้าผู้	๑๓๑
เจ้านายพระชั้นชายในพระราชวงศ์จักรี	๑๓๒

น

นมังคัม	๑๓๔
---------	-----

ฉวยอำนาจ	๑๓๕
ฉันท์กล่อมพระเสวตวชิรพาหะ	๑๓๖
ฉัพพะทีคะธรรมะประภูบัติ	๑๓๘
เฉลิมเกียรติยศตรีคำฉันท์	๑๔๒

ข

ช่วยชีวิตพ่อหนู	๑๔๔
ชาติสัทโธณ ไม่ทาบเสียก่อนก็ไม่หวาน	๑๔๕
ขิงนาง	๑๔๖
ขึ้นใจไม่สมัค ดู ตั้งจิตคิดคลั่ง	
ชูโชค	๑๔๘

ข

ช่องแปนเหตุ	๑๕๐
ชาตาน ภาค ๑	๑๕๒
ไซโรดา	๑๕๔

ค

ดาบศักดิ์เหล็กน้ำพี้	๑๕๘
ดุสิตสมิต	๑๖๑

ค

ตกใจใช่เหตุ	๑๖๖
ตันร้ายปลายดี	๑๖๘
ตันหมาปลายหมา	๑๖๙
ตบตา	๑๗๐
ต้อนรับลูก	๑๗๒
ตั้งจิตคิดคลั่ง	๑๗๓
ตั้งใจช่วยชาติ	๑๗๖
ตาเงาะ	๑๗๗
ตาแป๊ะจิงไฟ	๑๗๙
ตามเงา	๑๘๐

ตามใจท่าน	๑๘๑
ตำนานการเลียบ่อนเบี้ยและเลิกลอย	๑๘๔
ตำนานเครื่องมโหรีปี่พาทย์	๑๘๖
ตำนานชาติฮั่น	๑๘๘
ตำนานพระโกศและหีบศพบรรดาศักดิ์	๑๙๐
ตำนานพุทธเจดีย์สยามหรือตำนานพระพุทธรูปเจดีย์	๑๙๒
ตำนานวังหน้า	๑๙๔
ตำนานเสือป่า	๑๙๖
ตำนานแห่งดอกกุหลาบ ดู มัทนะพาธา	
ตำรับพระบรมราชาภิเษกสัปตมหาราชมหากัจจิงวงศ์	๑๙๙
ตุ๊กตาตุ่น	๒๐๑
ไตรนิติ (ธรรมนิติ โลกนิติ ราชนิติ)	๒๐๒

ณ

ถือนิลตัวเดียว	๒๐๔
----------------	-----

ท

ทดลองความไหวพริบ	๒๐๖
ทดลองวิชาแพทย์	๒๐๗
ทศมนตร์	๒๐๙
ทำนอง	๒๑๒
ท้าวแสนปม ๑	๒๑๓
ท้าวแสนปม ๒	๒๑๕
ทำคุณบูชาโทษ	๒๑๗
ทำชั่วได้ดี แผลงอุทาหรณ์แห่งจิณะธรรม	๒๑๘
ทำตามพินัยกรรม	๒๑๙
ทำให้ฟุตบอลสนุกขึ้น	๒๒๐
เทวธรรมบรรยาย	๒๒๑
เทวรูปศักดิ์สิทธิ์	๒๒๓
เทศนาเสือป่า	๒๒๕
เที่ยวตามทางรถไฟ	๒๒๗
เที่ยวเมืองนรก ตอนเที่ยวเมืองอบายภูมิ	๒๒๘

เที่ยวเมืองพระร่วง
ไทยรบพม่า ดู พงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า

๒๒๙

ธ

ธรรมะมีชัย
ธรรมาธรรมะสงคราม

๒๓๔

๒๓๖

น

นรางกุโรวาท
น้อยอินทเสน
นางบิลเลียดล่อแก้ว
นางพญาฮองไทเฮา
นางอุปโกศา ดู กถาสวัสดิศร
นารายณ์ลืบปาง
น้ำพระทัยนางพกามาศ
นิจกกาลานุสร
นิทานของ น.ม.ส. และประมวลนิทานของ น.ม.ส.
นิทานทหารเรือ
นิทานทองอิน
นิทานโบราณคดี
นิทานปาชา ดู นิยายเอกของปาชา
นิทานเวตาล
นิทานสุภาษิต
นิทานสโมสร
นิยายเบงคลี
นิยายวิกรมกิตย
นิยายเอกของปาชา
นิราศชะอำ
นิราศตามเสด็จ
นิราศนครราชสีมา
นิราศนครวัด
นิราศนราธิป เรียกดูขุขุจาริกไปปักข์ได้

๒๔๐

๒๔๓

๒๔๔

๒๔๕

๒๕๐

๒๕๔

๒๕๙

๒๖๑

๒๖๔

๒๖๘

๒๗๐

๒๗๒

๒๗๖

๒๗๗

๒๗๙

๒๘๒

๒๘๔

๒๘๗

๒๘๙

๒๙๑

๒๙๒

๒๙๔

นิราศประลองยุทธ	๒๙๖
นิราศมะเหลเถไถ	๒๙๘
นิราศล่องแก่งแม่ปิง	๓๐๐
นิติศตกม : สุภาษิตร้อยบท	๓๐๒

บ

บทฝึกนิสัย	๓๐๖
บทเพลงปลุกใจคณะเสือป่า	๓๐๘
บทเพลงปลุกฝังคุณธรรมเยาวชน	๓๑๑
บ่วงมาร	๓๑๔
บ่อเกิดแห่งรามเกียรติ์	๓๑๖
บ้อยใหม่	๓๒๐
บันเทิงทศवार	๓๒๓
บุรุษรัตนบริภาษ หรือดีเพราะกลับตัวได้	๓๒๘
บุติมาร์	๓๒๙

ป

ปทุมทูป ดู วรรณกรรมของแสงทอง	
ประชันฤทธิ์	๓๓๒
ประชุมเทวดา	๓๓๓
ประชุมนิทานกระทุ้	๓๓๔
ประติภาณแห่งมองลิเออร์บัวโรต์	๓๓๗
ประพติการแห่งนายเรือเอกลอเล็สส์	๓๔๒
ประพติการณของนายทองอิน รัตนเนตร์ ดู นิทานทองอิน	
ประวัติราชทินนาม	๓๔๗
ประวัติหมอซึกโกมารภักจ์	๓๔๙
ปราบกาคะนาสูร	๓๕๑
ปริศนา	๓๕๒
ปรียทรรศิกา	๓๕๕
ปล่อยแก่	๓๕๗
ปัจจุบันพยาบาล	๓๕๙
ปัญญาวิสตินิยาย	๓๖๐

ปิศาจ	๓๖๒
เป็นมนุษย์สุดดีที่ปาก	๓๖๓
เปรียบเทียบนามสกุลกับชื่อแล้	๓๖๕
แปดแตนต์	๓๖๖
โปแลนด์ราชย์	๓๖๘

ผ

ผกาวัล	๓๗๒
ผสมผสาน	๓๗๔
ผวจิผ้วผ้ว	๓๗๖
ผิดใจได้ป्ली	๓๗๘
ผิดวินัย	๓๘๐
ผีทะเล	๓๘๒
ผูกจิตคิดคั้ง ดู ตั้งจิตคิดคั้ง	
ผู้ชายตัวเมีย	๓๘๔
ผู้ร้ายแฝง	๓๘๖
เผชิญหน้ากับพระเจ้านโปเลียน	๓๘๗

ผ

ผรั่งแมนป็น	๓๙๒
-------------	-----

พ

พงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า	๓๙๔
พงศาวดารเรื่องเรารบพม่า ดู พงศาวดารเรื่องไทยรบพม่า	
พงษาวดารพม่ายุคราชอาทิตย์ ตอนพิศพม่าหึ่ง	๓๙๗
พญามังกร	๓๙๙
พญาราชวังสัน	๔๐๑
พระเกียรติรถ	๔๐๕
พระโกสะรินทร์	๔๐๘
พระคณศร์เสียงา	๔๐๙
พระนรสิงหาวตาร	๔๑๑
พระนลคำฉันท์	๔๑๓

พระนลคำหลวง	๔๑๗
พระนาละ	๔๒๒
พระบรมราชาธิบายในการประพันธ์	๔๒๔
พระเป็นเจ้าของพราหมณ์	๔๒๕
พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร	๔๒๗
พระพุทธเจ้าเสีย	๔๒๘
พระภะรัตเบิกโรง	๔๒๙
พระยศเกตุ	๔๓๐
พระร่วง ๑	๔๓๒
พระร่วง ๒	๔๓๕
พระราชนิพนธ์นิราศลอนดอน	๔๓๗
พระรามชาดก	๔๔๐
พระศิวประติมา	๔๔๗
พระศุนหเศป	๔๔๘
พระห็นอากาศ	๔๕๑
พระอัสสัณห์ และ ปู่เจ้าสมิงพราย ๑	๔๕๓
พระอัสสัณห์ และ ปู่เจ้าสมิงพราย ๒	๔๕๕
พระอุโปกศา ดู กถาสัตตสาคร	
พฤติกรรมของนักสืบวิลสัน	๔๕๗
พลเมืองดี	๔๖๒
พวงยิวแห่งบูรพาทิศ	๔๖๔
พหลาควาคำฉันท์	๔๖๕
พ่อแม่ร้างแกฉั่น	๔๖๗
พันธโมกษชาดกคำฉันท์	๔๖๘
พันหนึ่งทิวา	๔๗๐
พาโลกกษาดก	๔๗๕
พุทธประวัติจากคัมภีร์จีน	๔๗๖
เพชรทนต์	๔๗๙
เพื่อนตาย	๔๘๑
เพื่อพอใจท่านผู้ใหญ่	๔๘๒
โพงพาง	๔๘๔
โพรงในหน้าผา	๔๘๕

กฎหมายคำฉันท์

กฎหมายคำฉันท์เป็นวรรณคดีนิทาน หลวงธรรมาภิรมย์ (ถึก จิตรกรถึก) ประพันธ์ตามเนื้อเรื่องในชาดกเรื่องที่ ๑๒๕ กฎาหกชาดก เอกนิบาต ในนิบาตชาดก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖ คำประพันธ์เป็นฉันทลักษณ์ และกาพย์ ฉันท์มี ๖ ชนิด ได้แก่ อินทรวิชัยร โดฏก วสันตดิลก มาลินี สัททูลวิกกีฬิต และสัทธราภาพย์ ๒ ชนิด ได้แก่ กาพย์ฉกบั้งและสุรางคนางค์ เมื่อกรีกกล่าวประณามพจน์แล้วดำเนินเรื่องตามชาดก

เรื่องย่อมีดังนี้

เศรษฐีผู้หนึ่งในเมืองพาราณสีมีภรรยาซึ่งให้กำเนิดบุตรชายในวันเดือนปีเดียวกับบุตรชายของทาสี เศรษฐีเลี้ยงดูกุมารทั้งสองเป็นอย่างดี และให้เรียนวิชาจากสำนักอาจารย์เดียวกัน กฎาหกบุตรทาสีเป็นผู้มีรูปงามและเฉลียวฉลาด พาราณสีเศรษฐีเอ็นดูรักใคร่ไว้วางใจให้ดูแลกิจการในเรือน กฎาหกทำงานทุกอย่างสำเร็จโดยสมบูรณ์ อยู่มากฎาหกเกิดความคิดว่าถ้าอยู่กับเศรษฐีต่อไป วันหนึ่งเศรษฐีอาจเห็นข้อผิดพลาดก็จะลงโทษเขี่ยนตีและใช้เหมือนทาส จึงคิดหนีไปอยู่ต่างเมืองเพื่อจะพบตระกูลที่มีสมบัติและจะได้หาคู่ครอง เขาเห็นว่าเศรษฐีแห่งปัจจันตคามซึ่งเป็นเพื่อนกับพาราณสีเศรษฐีมีธิดารูปงามก็อยากได้เป็นภรรยา กฎาหกจึงเขียนจดหมายและลักตราของพาราณสีเศรษฐีมาประทับแล้วเดินทางไปยังปัจจันตคาม หลอกเศรษฐีแห่งปัจจันตคามว่าตนเป็นบุตรชายของพาราณสีเศรษฐีนำจดหมายของบิดามาให้ เศรษฐีแห่งปัจจันตคามเปิดอ่านเป็นข้อความว่าพาราณสีเศรษฐีสู่ขอธิดาให้แก่บุตรชายซึ่งถือจดหมายมา เศรษฐียินดีที่ธิดาได้คู่ครองที่เหมาะสมกันจึงรีบจัดงานวิวาห์และมอบทรัพย์สมบัติข้าทาสบริวารให้ กฎาหกเป็นคนมีนิสัยโอ้อวดยกตนว่ารู้ดี ไม่ว่าใครทำอะไรก็ตำหนิทุกครั้ง ธิดาเศรษฐีผู้ภรรยาที่ถูกตำหนิเรื่องการปรนนิบัติทำให้เข้าใจเสมอ

ฝ่ายพาราณสีเศรษฐีไม่เห็นกฎาหกก็ให้คนไปสืบหา ครั้นได้ความว่าไปอยู่ที่ปัจจันตคามจึงตามไป กฎาหกได้ยินข่าวพาราณสีเศรษฐีเดินทางมาปัจจันตคามเกรงว่าความลับจะถูกเปิดเผยก็คิดอุบายออกไปต้อนรับล่วงหน้ายังที่พำนักของพาราณสีเศรษฐี มอบบรรณาการและเฝ้าปรนนิบัติอย่างดี แล้วไปอ้อนวอนเศรษฐีขอให้คุ้มครองตนอย่าให้อับอาย เมื่อไปถึงปัจจันตคามกฎาหกดูแลพาราณสีเศรษฐีเป็นอย่างดีและเศรษฐีก็รักใคร่กฎาหกเหมือนบุตร คนทั้งหลายจึงเชื่อถือและนับถือกฎาหก วันหนึ่งพาราณสีเศรษฐีเรียกภรรยากฎาหกมาถามว่านางกับกฎาหกรักใคร่กันดีหรือไม่ นางตอบว่ากฎาหกเป็นคนชอบตีสเตียนบ่นน่ำรำคาญ พาราณสีเศรษฐีบอกว่าจะสอนมนตร์บทหนึ่งสำหรับปิดปากกฎาหก เมื่อเขาบ่นครั้งใดก็ให้นางท่องมนตร์บทนี้

วันหนึ่งกฎาหกบริโภคอาหาร ภรรยาคอยจ้องมองอยู่เห็นกฎาหกขยับปากจะตำหนิเรื่องอาหาร นางก็ท่องมนตร์เป็นข้อความว่า “ผู้มาต่างถิ่นกล่าวอวดตนโดยไม่ระแวงว่าอาจถูกประทุษร้ายได้ เชิญนายกฎาหกบริโภคอาหารเสียเถิด” กฎาหกได้ยินก็ตกใจคิดว่าพาราณสีเศรษฐีคงเล่าเรื่องทั้งหมดให้ภรรยาตนรู้แล้ว ตั้งแต่นั้นมากฎาหกก็ไม่กล้ากล่าวคำตำหนิผู้ใดอีกเลย เขาได้อยู่กับภรรยาและ

ครอบครองทรัพย์สินสมบัติอันมหาศาลอย่างมีความสุข

เมื่อจบเรื่องแล้วเป็นการสรุปความว่าการปิดความลับนั้นยาก กลอุบายอาจลงได้แต่ไม่รู้เท่าทัน แล้วลงท้ายด้วยการถวายพระพรพระมหากษัตริย์

นอกจากเนื้อเรื่องที่ดำเนินตามชาดกแล้ว **กฎหมายคำฉันท์** มีบทพรรณนาแทรกอยู่หลายตอน ตัวอย่างบทพรรณนาบ้านเรือนของพาราณสีเศรษฐี มีดังนี้

รุกขชาติฉายามาลี	มารุตครวี
ลเวงสุคนธ์กำจร	
ตึกตั้งเต็นต์โสดสูงสลอน	เสียดแซกเขี่ยซอน
สลัปล้างหลากหลาย	
หว่างช่องไว้ชั้นเชิงกราย	ลดเลี้ยวขายฉาย
เจดีย์งขลาหน้าหลัง	
หอนอกหอในผายผัง	ฉากชั้นบันบัง
ระบुरะเบียบวัลลี	

เสาวณิต วิงวอน

เอกสารอ้างอิง

ธรรมาภิรมณ์, หลวง [ถึก จิตรกรถึก]. **กฎหมายคำฉันท์**. พระนคร : พระจันทร์, ๒๔๗๒. (พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงศพ รองอำมาตย์เอก หลวงธรรมาภิรมณ์ (ถึก จิตรกรถึก) ปีมะเส็ง พ.ศ. ๒๔๗๒)

กถาสัตตสาร

กถาสัตตสารเป็นวรรณคดีนิทาน เสฐียรโกเศศ (พระยาอนุমানราชธน) และนาคะประทีป (พระสารประเสริฐ) แปลจากนิยายสันสกฤตของศรีโสมเทวภักฏ์ โดยแปลจากฉบับภาษาอังกฤษและใช้ฉบับภาษาสันสกฤตเทียบ ในหนังสือกถาสัตตสารที่พิมพ์ในสมัยต่อมาปรากฏชื่อเสฐียรโกเศศเป็นผู้แปลเพียงผู้เดียว แต่ใน “ชีวิตพระสารประเสริฐที่ข้าพเจ้ารู้” พระยาอนุমানราชธนกล่าวไว้ว่า

หนังสือที่เราทำถัดไปคือกถาสัตตสาร อันเป็นนิยายเรื่องใหญ่ในภาษาสันสกฤต เวลานั้นเรากำลังชอบนิยายสันสกฤต และยังไม่รู้จักหนังสือกถาสัตตสารว่ามีอยู่ในโลก เป็นเพราะ น.ม.ส. ประทานหนังสือฉบับแปลภาษาอังกฤษของเรื่องนี้ เราก็ชอบใจ จึงขอให้ขุนโสภิตอักษรการส่งชื่อ ได้มาทั้งฉบับภาษาสันสกฤตและฉบับแปลเป็นภาษาอังกฤษ ได้มาก็ลงมือแปลทันที การแปลหนังสือเรื่องนี้เป็นแปลอย่างพิถีพิถันตามเคยของเรา...

วิธีการแปลพิถีพิถันนั้น พระยาอนุमानราชธนกล่าวไว้ก่อนหน้านี้ว่า “หนังสือพิถีพิถันที่เราทำร่วมกันคือข้าพเจ้าถ่ายจากภาษาอังกฤษออกมาเป็นภาษาไทย และมหาตรีเป็นผู้ตรวจแก้ก็”

เสฐียรโกเศศกล่าวไว้ในส่วนนำหนังสือกถาสัตตสารเมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๔๖๐ ว่า “...แต่เดิมเป็นร้อยแก้วพิสดารมาก...ราวคริสต์ศก ๑๐๘๘ ท่านมหากวีศรีโสมเทวภักฏ์...ได้ร้อยกรองเป็นกาพย์ขึ้นใหม่ ย่อความที่ยาวให้กะทัดรัดและเรียบร้อยขึ้น ตั้งชื่อว่ากถาสัตตสาร ; กระนั้นยังเป็นหนังสือเรื่องใหญ่ถึง ๑๘ เล่ม (เล่ม) แบ่งออกเป็น ๑๒๔ วรรค (บท). เล่มต้น (กถาปิฐ) กล่าวถึงมูลของนิยายว่าพระคิเวเล่าให้พระอุมาฟัง เล่มต่อไปจนตลอดเป็นตัวนิยายประวัติและนิทานตำนานต่าง ๆ หลายอย่างหลายชนิด ชับซ้อนกันหลายชั้นหลายเชิง...” ส่วนวิธีการแปลกล่าวไว้ว่า “...ได้พยายามประคองเนื้อความให้ตรงของเดิมมากกว่าแปลอย่างที่เราเรียกว่า ‘เรียบเรียงหรือฟรี’ ด้วยเจตนาจะถนอมขนบธรรมเนียมเป็นต้น ซึ่งเป็นรสนิยมสำคัญของนิยาย...”

กถาสัตตสารฉบับแปลภาษาไทยประกอบด้วยเล่มต้น (กถาปิฐ) มี ๘ วรรค (บท) เล่ม ๒ กถามุข มี ๖ วรรค เรื่องย่อมีดังนี้

ครั้งหนึ่งพระอุมาขอให้พระอิศวรเล่าเรื่องที่น่าฟังและเป็นเรื่องใหม่ พระคิเวจึงเล่าประวัติของพระอุมาว่าครั้งที่พระนารายณ์อวตารเป็นพระอุมาธิดาพระทักษพรชชาติ วันหนึ่งพระทักษพรชชาติทำพิธีข่มขู่กรรมและเชิญบุตรเขยทั้งหมดยกเว้นพระคิเวเพราะพระองค์ “สวมสังวาลกะบาลคน” พระอุมาน้อยพระทัยจึง “ละทิ้งสรีระ” ไปเกิดเป็นธิดาท้าวหิมालย์และได้เป็นพระชายาของพระอิศวรอีก

เมื่อทรงเล่าจบแล้ว พระคิเวก็ทรงเล่าเรื่องวิทยาธร ๗ ตน ขณะนั้นบุษปถนต์เทพรับใช้มาแอบฟังแล้วไปเล่าให้นางชยาภรรยาฟัง นางชยาเล่าเรื่องนั้นถวายพระอุมา พระอุมากริ้วจึงสาปบุษปถนต์ให้ไปเกิดเป็นมนุษย์ มาลยวัตสหายของบุษปถนต์ทูลขอภัยโทษแทนจึงถูกสาปไปด้วย พระอุมาตรัส

ว่าบุษปทนต์จะระลึกชาติได้เมื่อพบกานฏิกษัตริย์ซึ่งถูกสาปให้เป็นปีศาจ และจะพ้นคำสาปเมื่อเล่าเรื่องที่ได้อัปฟังนั้นแก่กานฏิกษัตริย์ ส่วนกานฏิกษัตริย์จะพ้นคำสาปเมื่อเล่าเรื่องนี้ให้มัลลยวัตฟัง และมัลลยวัตจะพ้นคำสาปเมื่อได้เผยแพร่เรื่องดังกล่าว พระคิวัให้บุษปทนต์ไปเกิดที่นครเกาศามพิ มีชื่อว่าวรจจิ ส่วนมัลลยวัตให้ไปเกิดที่พระนครสุประดิษฐ์ มีชื่อว่าคุณาฒย

วรจจิลงมาเกิดในวรรณะพราหมณ์ เมื่อยังเด็กได้ฟังพระเวทจากพราหมณ์ชื่อว่าวรช วรจจิสามารถจำวิชาได้เมื่อได้ฟังเพียงครั้งเดียว เมื่อเจริญวัยเขาได้เป็นมนตรีของท้าวนนท์แห่งนครปาฏลิบุตร และได้แต่งงานกับนางอุโปกศาธิดาพราหมณ์อุพวรรณ ครั้นหนึ่งวรจจิประลองความรู้กับปาณินศิษย์อีกคนหนึ่งของพราหมณ์วรช ปาณินบำเพ็ญตบะ ณ แดนหิมालย์จนได้รับคัมภีร์ไวยากรณ์อย่างใหม่จากพระคิวั ในวันที่ ๘ ของการประลอง มีเสียงพระคิวัจากท้องฟ้าทำให้วรจจิพ่ายแพ้ เขาเสียใจมากจึงสละทรัพย์ไปบำเพ็ญตบะบูชาพระคิวัที่ภูเขหิมาลย์ ส่วนนางอุโปกศาทือพรหมจรรย์อยู่ที่บ้านอย่างเคร่งครัดและทำนิตยพรตสนานกายในแม่น้ำคงคาทุกวัน

ต่อมาท้าวนนท์สิ้นพระชนม์ พราหมณ์อินทรรัตต์ถอดจิตเข้าร่างท้าวนนท์ซึ่งเรียกว่าท้าวโยคินันท์ วันหนึ่งท้าวโยคินันท์ระแวงว่าวรจจิมีสัมพันธ์กับชายาของตน จึงสั่งให้มนตรีชื่อศักกฏาลพาเขาเสียแต่เพราะวรจจิเป็นผู้มีบุญคุณต่อศักกฏาลมาก่อน ศักกฏาลจึงให้วรจจิไปหาที่ซ่อน เวลาผ่านไปไอรสท้าวโยคินันท์ถูกสาปเพราะทำผิด ท้าวโยคินันท์ตรัสว่าถ้าวรจจียังมีชีวิตอยู่ก็จะช่วยได้ ศักกฏาลจึงนำตัววรจจิมาเฝ้า วรจจิช่วยให้ไอรสท้าวโยคินันท์พ้นคำสาปได้

เมื่อกลับถึงบ้านวรจจิได้รู้ว่านางอุโปกศาธิดาโดนกลืนเปลืองเสียชีวิตเพราะได้ข่าวว่าตนถูกประหาร วรจจิจึงออกบำเพ็ญพรตและไปทำตบะกรรมบูชาพระอุมาที่เทวาลัย พระอุมาเสด็จมาเข้าฝัน บอกให้วรจจิไปพบกานฏิกษัตริย์ที่เขาวินธัย เมื่อได้พบปีศาจกานฏิกษัตริย์ วรจจิระลึกชาติได้และได้เล่านิยาย ๗ เรื่องให้กานฏิกษัตริย์ฟัง และบอกให้กานฏิกษัตริย์รออยู่นั้นจนกว่าจะพบพราหมณ์ชื่อคุณาฒย ส่วนเขาเดินทางไปสู่สถานอันวิเวกเพื่อถอดร่างมนุษย์ออก

มัลลยวัตมาเกิดเป็นคุณาฒย เมื่อเจริญวัยได้เป็นมนตรีของท้าวสาตวาหนะ ครั้นหนึ่งท้าวสาตวาหนะต้องการศึกษาไวยากรณ์ศาสตร์ คุณาฒยรับอาสาถวายวิชาใน ๖ ปี แต่มนตรีชื่อศรพรวรมันขอถวายให้สำเร็จใน ๖ เดือน คุณาฒยขุ่นเคืองจึงสาบานว่า ถ้าศรพรวรมันทำสำเร็จ เขาจะเลิกใช้ภาษาสันสกฤต ปรากฏซึ่งเป็นภาษามนุษย์ ส่วนศรพรวรมันบอกว่าถ้าตนทำไม่สำเร็จจะทูลรองเท้าของคุณาฒยไว้ ๑๒ ปี แล้วศรพรวรมันก็ไปบำเพ็ญพรตขอพรจากพระสวามิ कुमार (ไอรสพระคิวั) ได้สำเร็จ จึงสามารถถวายวิชาความรู้แก่ท้าวสาตวาหนะได้ในเวลาอันรวดเร็ว

คุณาฒยไปบำเพ็ญตบะที่เทวาลัยของพระอุมา พระอุมาเข้าฝันบอกให้ไปหากานฏิกษัตริย์ที่เขาวินธัย ขณะเดินทางเขาได้เรียนรู้ภาษาปีศาจ จนได้พบกานฏิกษัตริย์ เมื่อทักทายกานฏิกษัตริย์ด้วยภาษาปีศาจ คุณาฒยจึงระลึกชาติได้ กานฏิกษัตริย์เล่าทั้งเจ็ดเป็นภาษาปีศาจให้คุณาฒยฟัง คุณาฒยบันทึกนิยายนั้นเป็นภาษาปีศาจโดยใช้โลหิตของตน เมื่อกานฏิกษัตริย์เห็นนิยายก็พ้นคำสาป คุณาฒยต้องการเผยแพร่ นิยายเพื่อจะได้พ้นคำสาป ศิษย์ของเขา ๒ คนจึงแนะนำให้ถวายนิยายนั้นแก่ท้าวสาตวาหนะ คุณาฒย

ให้ศิษย์ทั้งสองนำนิยายไปถวาย แต่ท้าวสาตวาทนะตรัสปราชญ์ว่าเป็นภาษาผีและตัวอักษรเขียนด้วยโลหิตจึงไม่ทรงรับไว้ คุณาฉัยรู้สึกเจ็บใจหยิบหนังสือขึ้นมาทีละแผ่น อ่านให้ผู้สวดฟัง แล้วโยนเข้ากองไฟ ยกเว้นเรื่องประวัติของนรนาทนะทัตต์ซึ่งศิษย์ทั้งสองอยากได้

ต่อมาท้าวสาตวาทนะประจวบเพราะเสวยเนื้อสัตว์ที่ “ปราศจากโอชะให้โทษ” เมื่อทรงทราบว่าเหล่าสัตว์นั้นพากันไปฟังพราหมณ์ผู้หนึ่งอ่านนิยายจนไม่กินอาหาร พระองค์ก็เสด็จไปพบคุณาฉัย แล้วตรัสถามเรื่องราว คุณาฉัยเล่าเรื่องที่ตนกับบุษปทนตต้องคำสาป ท้าวสาตวาทนะตรัสขอนิยายทิพย์ที่ออกจากโอษฐ์ของพระคิวนั้น คุณาฉัยทูลว่าได้เฝ้าเสียเกือบหมดแล้ว ท้าวสาตวาทนะจึงขอนิยายส่วนที่เหลือ เมื่อคุณาฉัยถวายก็พ้นคำสาป ละทิ้งร่างมนุษย์กลับสู่ทิพย์สถาน

เรื่องที่บุษปทนตได้ฟังจากพระคิวนั้นและที่กานฏติ คุณาฉัย และท้าวสาตวาทนะได้ฟังต่อมาเป็นเรื่องวิทยากรต่าง ๆ ดังนี้

๑. เรื่องท้าวสหสราณีกะ เป็นเรื่องของพระราชากรุงเกาศามพิซึ่งพลัดพรากกับพระชายาเป็นเวลา ๑๔ ปี ในเรื่องนี้มีนิทานซ้อนอยู่ ๓ เรื่อง คือ

๑.๑ เรื่องพราหมณ์ศรีทัตต์ เป็นเรื่องของพราหมณ์ซึ่งเกิดจาก “ความโปรดแห่งพระศรีเทวี” และพระเทวีหรือพระอุมาทรงกำหนดว่าจะเป็นผู้ครองแผ่นดินและต้องพลัดพรากจากผู้เป็นที่รัก

๑.๒ เรื่องนางรูปินิกา เป็นเรื่องของหญิงสาวซึ่งรักกับชายยากจนแต่ถูกแม่กีดกัน ชายหนุ่มจึงทำการต่าง ๆ เพื่อแก้แค้น

๑.๓ เรื่องนางเทวสมิตตา เป็นเรื่องของหญิงที่ซื่อสัตย์ต่อสามี เมื่อต้องพลัดพรากจากสามี นางรอดพ้นจากชายชั่วได้เพราะความฉลาด ในเรื่องนี้มีนิทานซ้อนอยู่ ๓ เรื่อง คือ

๑.๓.๑ เรื่องเจ้าขันตผู้ราชบุตร เป็นเรื่องของพระราชาซึ่งมีพระประสงค์จะมีโอรสหลายองค์ จึงประหารโอรสองค์แรกแล้วเอามังสะบูชาไฟตามคำแนะนำของพราหมณ์

๑.๓.๒ เรื่องนางลิตธิกริเจ้าเลศ เป็นเรื่องของหญิงที่ใช้ความเจ้าเล่ห์หาทรัพย์ได้จำนวนมาก

๑.๓.๓ เรื่องนางคักติมดี เป็นเรื่องของหญิงที่ช่วยสามีให้พ้นจากการถูกลงโทษได้ด้วยสติปัญญา

๒. เรื่องพระอุทยนหรือวัดสราขอุทยน เป็นเรื่องของโอรสท้าวสหสราณีกะซึ่งประสงค์จะได้นางวาสวทัตตา ธิดาท้าวจันทมหาเสนเป็นชายาและก็ได้ตามประสงค์ด้วยการสวดอ้อนวอนพระอุมาน ในเรื่องนี้มีนิทานซ้อนอยู่ ๒ เรื่อง คือ

๒.๑ เรื่องเด็กพิการ เป็นเรื่องของเด็กซึ่งทำความเดือดร้อนให้ผู้ที่ทำให้เขาเคืองใจ

๒.๒ เรื่องรฐ เป็นเรื่องของชายซึ่งภรรยาถูกงูพิษกัดตายจึงฆ่างูทุกตัวที่พบเพราะคิดว่าอาจเป็นตัวที่กัดภรรยา

๓. เรื่องท้าวจันทมหาเสน เป็นเรื่องของกษัตริย์แห่งนครอุชยนิซึ่งได้พระขรรค์วิเศษด้วยการบูชาพระอุมาน ไม่เสวยพระกระยาหาร และทรงเชือดมังสะบูชาไฟ

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงนำเรื่องนางอุปกโศมาทรงพระราชนิพนธ์เป็นความเรียงร้อยแก้ว เป็นเค้าโครงสำหรับเล่นลิเกเรื่องพระอุปกโศฯ ปัจจุบันไม่พบต้นฉบับพระราชนิพนธ์ ม.ล.ปิ่น มาลากุลเรียกวรรณคดีเรื่องนี้ว่านางอุปกโศตามเนื้อเรื่องในพระราชนิพนธ์

ราศี เพชรสุข

เอกสารอ้างอิง

เสฐียรโกเศศ [พระยาอนุมานราชธน], ผู้แปล. **กถาสวัสดิสาคร กถาปิฐ และ กถามุข**. พระนคร : แพร่พิทยา, ๒๔๙๙.

อนุมานราชธน, พระยา. “ชีวิตพระสารประเสริฐที่ข้าพเจ้ารู้.” ใน **สมณวิธานรามเกียรติ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพฯ : เกล็ดไทย, ๒๕๔๗.